

VÝBĚR TÉMAT ZE ZPRÁVY KVALITATIVNÍ ZNAKY VÝUKY RŮZNÉHO ZAMĚŘENÍ V ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Kvalitativní znaky výuky různého zaměření v základních školách

Tematická zpráva

2024
2025

Podoba výuky na základních školách se v posledních desetiletích proměňuje a stále častěji se objevují postupy, které byly dříve označovány za „alternativní“. Patří sem aktivní a samostatné učení žáků, mezi-předmětová spolupráce učitelů, formativní hodnocení nebo důraz na pozitivní klima školy. Česká školní inspekce zkoumala, do jaké míry jsou tyto znaky skutečně součástí běžné praxe a jak je vnímají ředitelé, učitelé a žáci.

Šetření se opírá o odpovědi téměř 600 ředitelů a více než 4,5 tisíce učitelů, o hospitace v 11,5 tisíci hodin výuky i o data z testování desítek tisíc žáků. Zpráva ukazuje, že školy považují tyto přístupy za důležité, jejich uplatňování je ale nerovnoměrné a často jen dílčí. Nejčastěji je využívají školy soukromé či menší, přesto právě tyto postupy přinášejí benefity pro všechny školy bez ohledu na zřizovatele či sociální složení žáků.

1

POZITIVNÍ POSTOJ ŠKOL K INOVATIVNÍM PRVKŮM

Ředitelé i učitelé se ve svých odpovědích shodují, že znaky obvykle spojované s „alternativními“ přístupy – například aktivní učení, individualizace, formativní hodnocení nebo spolupráce učitelů – vnímají jako smysluplné a přínosné. Ukazuje se však, že mezi deklarovaným postojem a reálnou praxí existuje mezera: to, co školy uvádějí jako ideál nebo záměr, se zatím jen zřídka stává každodenní součástí výuky.

2

INDIVIDUALIZACE VÝUKY NENÍ SAMOZŘEJMOSTÍ

Ačkoliv většina učitelů tvrdí, že se snaží přizpůsobovat výuku potřebám žáků, skutečné možnosti pro samostatné učení, vlastní tempo nebo spoluúčast na rozhodování mají žáci jen omezeně. Situace, kdy si žáci sami navrhnou a realizují projekt či vzdělávací aktivitu, byly inspekcí zachyceny jen v malé části hodin. To ukazuje, že individualizace zůstává spíše výjimkou než standardem.

3

MEZIPŘEDMĚTOVÁ INTEGRACE A TANDEMOVÁ VÝUKA

Ředitelé ve velké míře souhlasí s tím, že učitelé by měli spolupracovat napříč předměty a plánovat společná témata. V praxi ale zůstává mezipředmětová integrace a tandemová výuka spíše ojedinělá. Tam, kde se objevuje, jde častěji o menší školy nebo školy soukromých zřizovatelů. Přitom právě propojení předmětů dává žákům prostor vidět souvislosti a učit se prakticky.

4

ROLE UČITELE SE MĚNÍ, ALE POMALU

Zpráva ukazuje posun v chápání role učitele – od tradičního předavače znalostí k průvodci učení, kouči či organizátorovi individualizovaného vzdělávání. Tento trend se ale prosazuje postupně. Většina učitelů stále staví svou práci primárně na obsahu předmětu a méně na rozvoji dovedností žáků nebo na vytváření prostředí podporujícího jejich samostatnost a odpovědnost za vlastní učení.

5

HODNOCENÍ ŽÁKŮ: ZNÁMKY STÁLE DOMINUJÍ

Známky zůstávají hlavním nástrojem hodnocení ve většině škol. Ačkoliv formativní hodnocení – tedy poskytování zpětné vazby, práce s portfolii nebo sebehodnocení – má u učitelů pozitivní odezvu, v praxi je využívá jen menší část z nich. To vede k tomu, že rozvoj motivace a dlouhodobého učení žáků je oslabován soutěživostí a srovnáváním.

6

ŠKOLNÍ KLIMA A WELLBEING ŽÁKŮ

Tam, kde se daří do výuky systematicky začleňovat aktivní učení, individualizaci nebo spolupráci učitelů, se projevuje také lepší klima školy. Žáci v těchto školách častěji hodnotí vztahy s učiteli i spolužáky pozitivně, více vnímají podporu a mají pocit, že jejich názor je brán vážně. To přispívá nejen k jejich spokojenosti, ale i k lepším vzdělávacím výsledkům.

7

ROZDÍLY MEZI TYPY ŠKOL

Nejsilnější naplňování sledovaných znaků vykazují školy soukromé, menší školy a školy působící v prostředí s příznivějším socioekonomickým zázemím žáků. Ve školách běžného vzdělávacího proudu jsou tyto přístupy častěji zaváděny jen dílčím způsobem. To však neznamená, že by se nemohly stát inspirací i pro ně – naopak právě v nich mohou mít zásadní význam pro podporu všech žáků.

8

DOPAD NA VÝSLEDKY ŽÁKŮ

Analýza výsledků žáků v testech ČŠI i v přijímacích zkouškách ukazuje, že školy využívající výše zmíněné přístupy dosahují v průměru srovnatelných nebo lepších výsledků než školy, které se k nim staví rezervovaně. Platí to i pro děti ze znevýhodněného prostředí, u nichž je pozitivní klima školy a podpora motivace obzvlášť důležitá pro jejich vzdělávací dráhu.

9

ROZPOR MEZI DEKLARACEMI A PRAXÍ

Zjištění inspekce ukazují, že některé školy sice deklarují směřování k alternativním prvkům výuky, v praxi ale inspekce ani učitelé takové změny nepotvrzují. V takových případech se proklamované zaměření jeví spíše jako marketingový nástroj než jako skutečná transformace výuky. To ukazuje na potřebu větší autenticity a systematickosti při zavádění změn.

10

ZMĚNY PO PANDEMII

Po skončení pandemie covidu 19 školy častěji začaly využívat digitální technologie a více se zaměřily na formativní hodnocení či prakticky orientovanou výuku. Významnější systémové změny – například integrace předmětů nebo zavádění alternativních pedagogických systémů – se však objevují jen sporadicky. Pandemie tedy urychlila určité trendy, ale k hlubší transformaci nestačila.

DOPORUČENÍ

- ▶ **integrovat předměty** a posilovat mezipředmětové vazby, čímž se vytváří prostor nejen pro znalosti, ale i pro rozvoj gramotností a kompetencí (v souladu s revidovaným RVP);
- ▶ **systematicky pracovat na pozitivním školním klimatu**, které je předpokladem pro efektivní učení a rozvoj potenciálu žáků;
- ▶ **posilovat využívání formativního hodnocení** jako nástroje podpory vnitřní motivace žáků a jejich pokroku;
- ▶ **podporovat učitele** v profesním rozvoji a ve využívání moderních pedagogických strategií, které se ukazují jako efektivní napříč školami;
- ▶ **vnímat pět klíčových znaků kvalitní výuky** (aktivní učení, individualizace, propojené předměty, učitel jako průvodce, formativní hodnocení) jako základní standard, nikoliv alternativu.

ZÁVĚR

Tematická zpráva ukazuje, že řada přístupů, které byly dříve považovány za „alternativní“, by měla být už v dnešní době vnímána jako standardní součást kvalitní výuky na každé škole, nikoli primárně soukromé či menší. Pokud jsou aktivní učení, individualizace, propojené předměty, role učitele jako průvodce a formativní hodnocení běžně využívány, vytvářejí školy prostředí, kde se žáci učí efektivněji, jsou více motivováni a dosahují lepších výsledků – a to i v případech, že pocházejí ze znevýhodněného prostředí.